

Den nordiska välfärdsmodellen under och efter pandemin

Ett socialpolitiskt perspektiv

Heikki Hiilamo

Institutet för hälsa och välfärd
Terveystieteiden tutkimuskeskus

Institutioner som säkrar välfärden

Familj

Offentlig makt (staten)

Marknaden (privata försäkringar)

Tredje sektorn (organisationer)

Välfärdsstatens tre grundtyper

Anglo-Amerikansk mall (liberal)

Centraleuropeisk mall (konservativ)

Nordisk modell (socialdemokratisk)

Välfärdsstatens uppgifter

Ta gemensamt ansvar för sociala risker -> solidaritet

Reglera marknaden med stöd av offentliga institutioner

Genomdriva sociala rättigheter genom att flytta ansvar från familjen till den offentliga makten

I Norden är offentliga tjänster och fördelning av inkomster en central del

Välfärdsstaten: Att ta gemensamt ansvar för sociala risker

”Gamla” risker: Arbetslöshet, sjukdom, arbetsoförmåga, åldrande, barnens födelse och uppehälle, vårdnadshavares död

”Nya risker”: överskuldsättning, låg utbildning, diskriminering, ensamhet

Avgränsning av riskerna

Sjukdom/skada -> sjuklön, rehabiliteringsförmåner

Arbetslöshet/permittering/lönesänkning-> arbetslöshetsersättning

Pension-> pensionslön

Vård av små barn-> föräldraledighet, daghem (stöd för hemvård)

Alkoholberoende-> missbruksvård

Sociala möjligheter

Varje social risk vägs upp med
någon positiv förändring, alltså en
förändring till det bättre

De sociala möjligheternas politik

I välfärdsstaten är det inte fråga om att endast undvika sociala risker, utan om en positiv förändring i livet

Eller något förenklat, i stället för att undvika dåligt liv främja välbefinnande

Utmaningen är att säkra positiva förändringar under alltmer utmanande förhållanden

Hur lyckades den nordiska välfärdsstaten under pandemin?

t

Coronapandemi som diskontinuitetspunkt

1

Diskontinuitet i relation till dåtid: i vilken grad är det möjligt att återvända till det tidigare normala?

2

Diskontinuitet i relation till dåtid: hur länge varar pandemin?

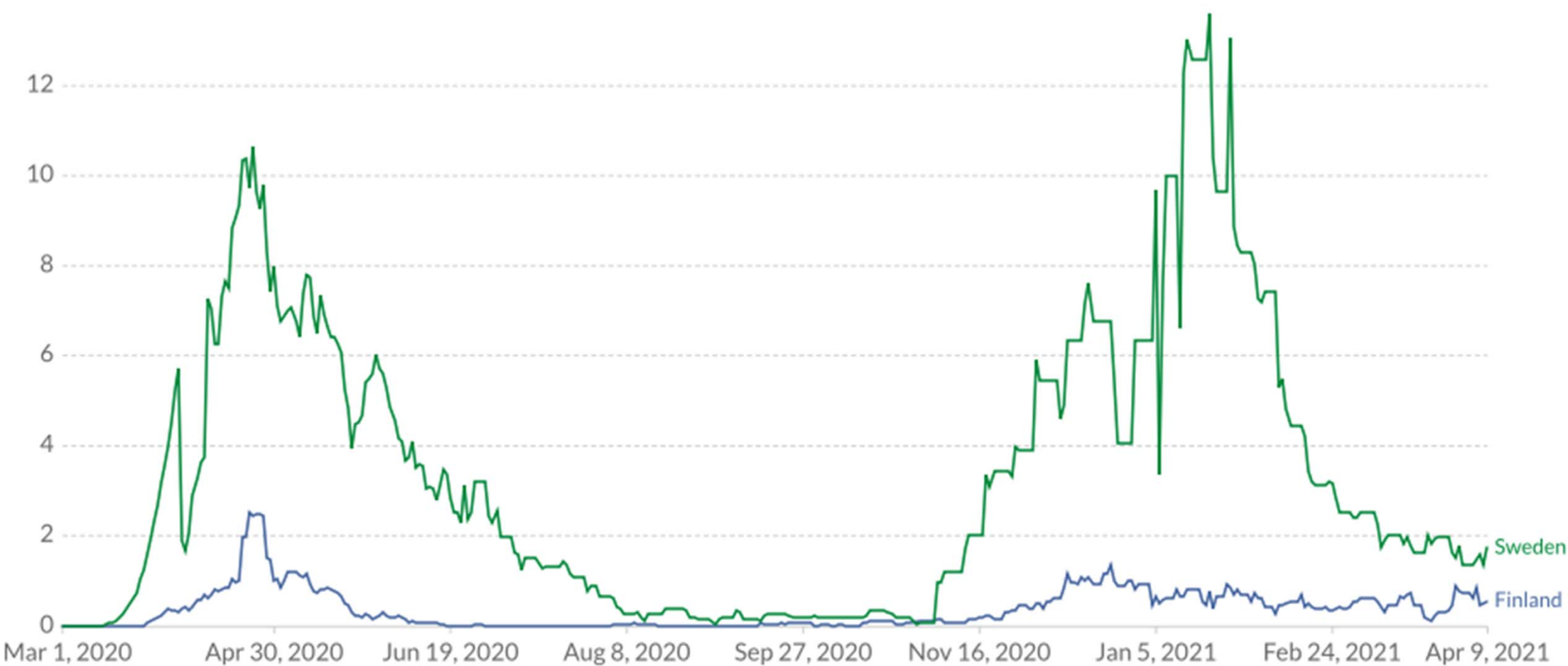
En jämförelse med ett ogenomförbart alternativ

- Hur hög var kostnaden för att släcka branden jämfört med att låta byn brinna upp?
- Det väsentliga är inte att räkna – utan jämförelseobjekt – hur mycket det kostade att dämpa farten på epidemin
- Den viktigaste frågan: Vad skulle ha varit ”priset” på epidemin hittills, om vi inte försökt dämpa dess fart?
- Var hittar man det kontrafaktiska?
Exempel Sverige (14 790) jämfört med Finland (1059)

Daily new confirmed COVID-19 deaths per million people

Shown is the rolling 7-day average. Limited testing and challenges in the attribution of the cause of death means that the number of confirmed deaths may not be an accurate count of the true number of deaths from COVID-19.

LINEAR LOG

Source: Johns Hopkins University CSSE COVID-19 Data

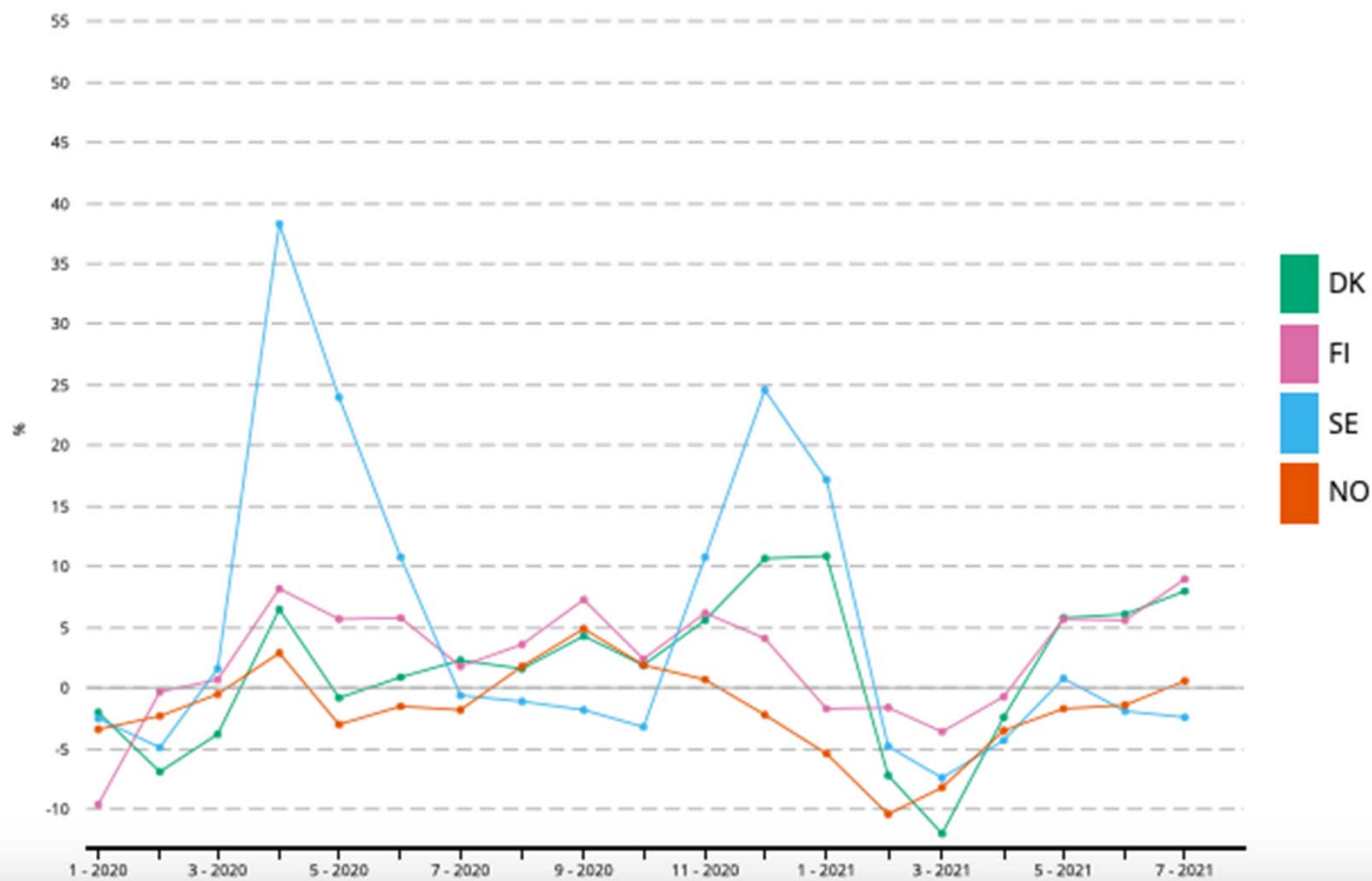
Subscribe

Monthly excess mortality

(% of additional deaths compared to average monthly deaths in 2016-2019)

4 items selected

COVID-19: Stringency Index

This is a composite measure based on nine response indicators including school c (100 = strictest). If policies vary at the subnational level, the index is shown as the response level of the strictest sub-region.

[STUDY](#)

[RESEARCH](#)

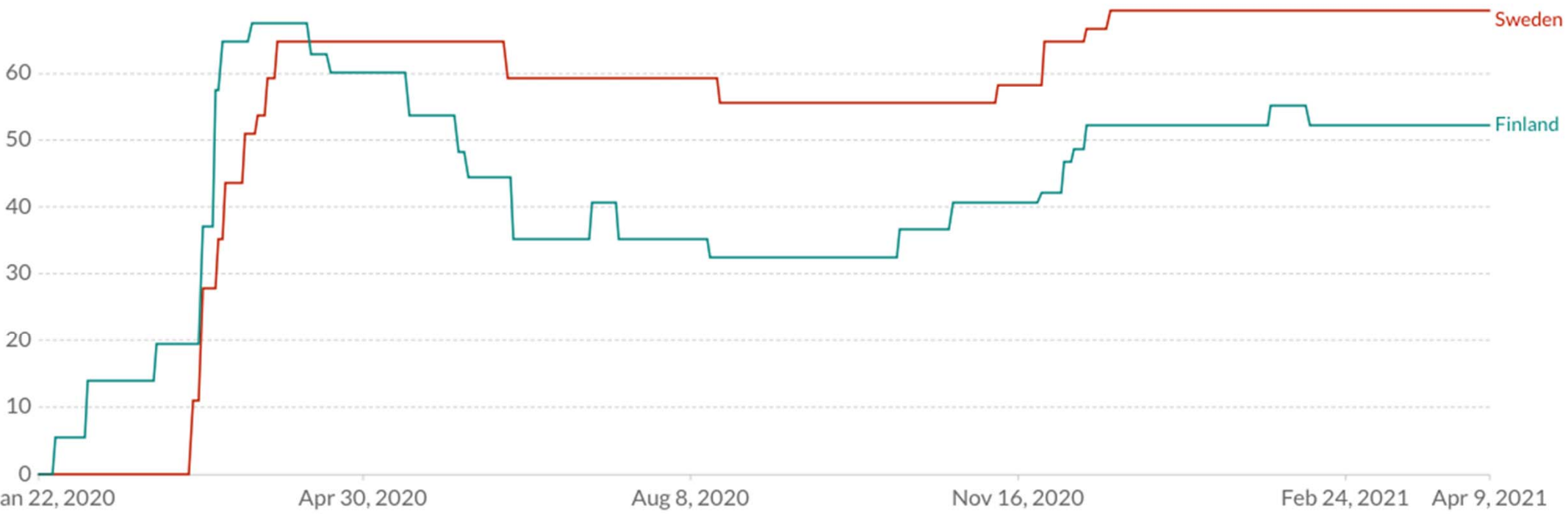
[EVENTS](#)

[ABOUT](#)

[PEOPLE](#)

[+ Add country](#)

Source: Hale, Angrist, Goldszmidt, Kira, Petherick, Phillips, Webster, Cameron-Blake, Hallas, Majumdar, and Tatlow (2021). "A global panel database of pandemic policies (Oxford COVID-19 Government Response Tracker)." Nature Human Behaviour. - Last updated 10 April, 05:00 (London time)

CC BY

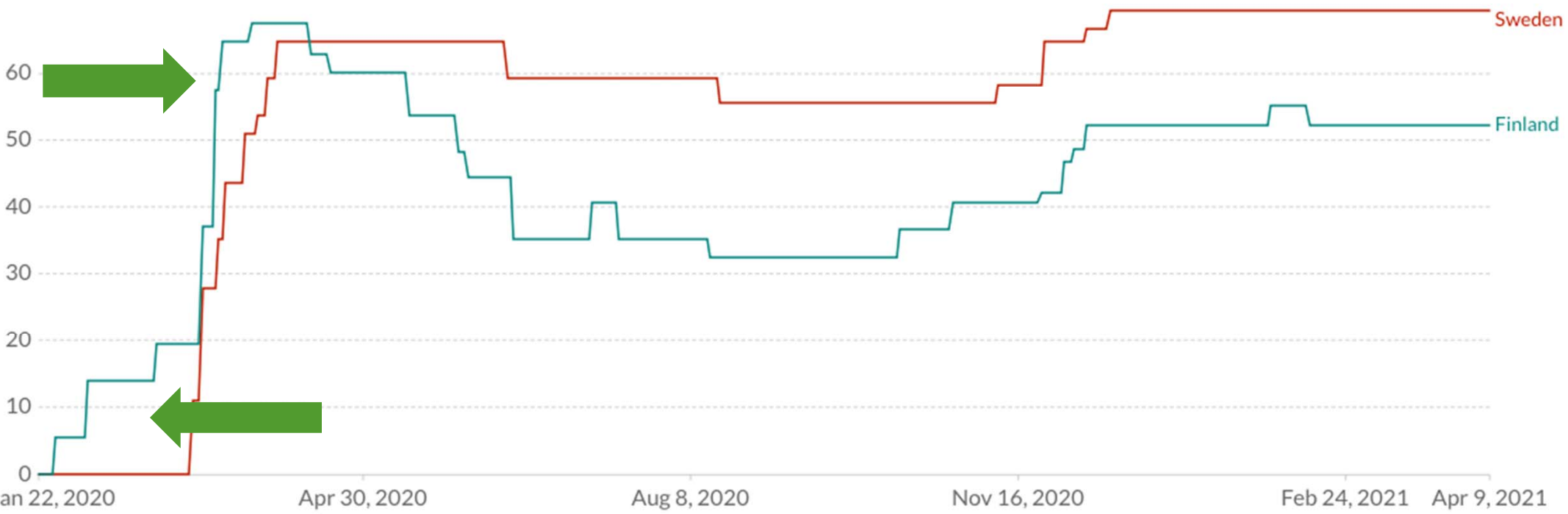

4.10.2021

COVID-19: Stringency Index

This is a composite measure based on nine response indicators including school c (100 = strictest). If policies vary at the subnational level, the index is shown as the response level of the strictest sub-region.

[+ Add country](#)

Source: Hale, Angrist, Goldszmidt, Kira, Petherick, Phillips, Webster, Cameron-Blake, Hallas, Majumdar, and Tatlow (2021). "A global panel database of pandemic policies (Oxford COVID-19 Government Response Tracker)." Nature Human Behaviour. - Last updated 10 April, 05:00 (London time) CC BY

Pandemin betraktad som en kris

- Ingen ekonomisk kris, utan snarare en naturkatastrof eller en mångdimensionell kris jämförbar med ett krig
- Att jämföra med lågkonjunkturen på 1990-talet eller den globala ekonomiska krisen 2008 är till viss del vilseledande
- Förutom hälsan återspeglas krisen också i många andra dimensioner av välbefinnande
- Alla effekter är inte enbart negativa -> snedvridning av genomsnittet
- Å andra sidan kommer många negativa spår synas först efter en tid (försenad tsunami)

Ekonomiska effekter

- Restriktionernas ekonomiska effekter har varit mycket ojämnt fördelade både mellan regioner och yrkesgrupper (även åldersgrupper, inkomstgrupper och mellan könen)
- Ekonomiska effekter har dämpats med massiv upplåning - > betalningsbördan är flyttad till framtiden
- Långsiktiga effekter i olika befolkningsgrupper är beroende av hur anpassningsåtgärder genomförs (minskade utgifter jämfört med skattehöjningar)

Samhällsreformer

- Behovet av samhällsreformer har blivit mer uttalat i takt med att deras förberedelse har försenats och att grundorsakerna blivit allvarligare
- Till exempel den åldrande befolkningen

En betraktelse av krisen

- Inte bara en vårdskuld, utan också omsorgs- och social skuld
- ”Priset” visar sig först på lång sikt
- Viktigt att särskilt minnas dem, som drabbades hårdast av krisen (genomsnittets snedvridning) och dem som får bekymmer först senare eller har bekymmer under lång tid
- Har synen på hälsa förändrats? Får främjande av hälsa större betydelse i framtiden?
- Hur förändras värderingarna?

Undersökning 13 OECD-länders socialpolitiska åtgärder mot coronavirus år 2020

- Undersökningsmaterialet hämtat från regeringars, departements och parlaments information och dokument samt universitetens och internationella organisationers uppdaterade COVID-19-databaser, till exempel Eurofound's COVID-19 EU PolicyWatch-databas och International Social Security Associations (ISSA) Coronavirus country measures -lista
- I materialet 208 socialpolitiska åtgärder i 13 länder, inräknat Island, Norge, Danmark, Sverige och Finland

Åtgärder för att dämpa sociala risker med anknytning till coronapandemin

Arbetslöshet: Arbetslöshetsförsäkring (utbetald ersättning till löntagare eller egenföretagare med arbetsbrist eller arbetsminskning, omfattar inte permitteringar/arbetsdelning)

Sjukdom: Sjukförsäkring (förändrade karensperiodsregler, lättnader för andra grupper att ingå i gruppen såsom frilansare, minskning/borttagning av självriskperiod)

Pension (till exempel rätt att i förväg ta ut intjänad pension, bättre möjlighet att förena pension och lön för vårdens yrkesgrupper)

Barns försörjning: Barnfamiljers stöd (till exempel penningstöd, matkuponger och ersättning för skolans måltider, hit hör också rätten att vårda sjukt barn hemma, ersättning för barnomsorgens kostnader, daghemscheckar, bidrag till ensamstående)

Försörjningsstöd för ett människovärdigt liv: Sista utvägen-stöd (till exempel höjning av försörjningsstöd, med andra ord förändring i nuvarande system (jämför direkt stöd till hushåll), skattefinansierat det vill säga socialhjälp)

Åtgärder för att förhindra överhängande sociala risker på grund av coronapandemin (förebyggande åtgärder)

Totalt minskade inkomster: Direkt stöd till hushåll (utbetalning av ny kontantstödsform, engångskaraktär eller bestående ny inkomstfördelning till en bred mottagargrupp, kan vara behovsbaserad, kan ges även som skattelättnad/skatteavdrag till exempel undantag från betalning av sociala avgifter, här ingår ej matkuponger eller annat kontantfritt stöd)

Främja sysselsättning (till exempel nedsättning av lönernas sidokostnader, utbetalning av lönestöd till arbetstagare och arbetsgivare, här ingår också permitteringar/arbetsdelning [till exempel Kurzarbeit], andra åtgärder för främjande av sysselsättning, men omfattar inte företagssubventioner som till exempel subventioner för restauranger)

Förhindra överskuldsättning (till exempel förbud mot återkrav av fordringar, räntetak, avbetalningsfria perioder, förbud mot vräkning, stopp för möjlighet att stänga av el, telefon och vatten på grund av obetalda räkningar, uppskov med betalning av personskatter)

Humant kapital: stöd till studerande (uppskov med studielån [omfattar även att förhindra överskuldsättning], arbetsgivaren kan betala tillbaka studielån skattefritt, förändrade inkomstgränser)

Bostadsstöd (förbättrade bostadsstöd, hyresstöd, lättnader för bostadslån till exempel amorteringsfri period)

Ram för analys

- Första gradens förändringar bestod av befintliga bidragsbeloppsökningar och borttagning av självriskdagar
- Andra gradens förändringar bestod av utvidgande åtgärder, som möjliggjorde att en större del av befolkningen kunde få sociala förmåner
- Tredje gradens förändringar bestod av helt nya åtgärder, som riktades till särskilda befolkningsgrupper

Förändringar i arbetslöshetsförsäkring

- Rätten till arbetslöshetsersättning utvidgades
- Flest förändringar i arbetslöshetsförsäkringssystemet
- Typiska första gradens förändringar med ökade bidragsbelopp, borttagning av självriskdagar och förlängning av försäkringsperiod för arbetslöshet.
- Under pandemin fick till exempel många egenanställda, frilansare och grupper som innan pandemin i allmänhet stått utanför arbetslöshetsförsäkringen fick rätt till arbetslöshetsersättning bland annat i Finland (arbetsmarknadssubvention till företagare), Norge och Danmark

Utvidgning av sjukförsäkringen

- Första gradens förändring i alla de nordiska länderna
- I Finland ett tillfälligt pandemibidrag (karantän och vård av barn), coronasjukdom klassades som yrkessjukdom.
- Borttagning av självriskdagar och ökat belopp i Sverige och Norge. I Sverige togs tillfälligt bort kravet att lämna läkarintyg till arbetsgivaren.
- Egenanställd fick rätt till sjukersättning (Island, Sverige och Danmark)

Bidrag till barnfamiljer

- Lättnader i rätten till bidrag för att förebygga barnens insjuknande, bidragsperioder förlängdes, ökade belopp för förlorad inkomst, om en eller två vårdnadshavare var hemma på grund av pandemin
- Direkt inkomstöverföring till barnfamiljer på Island

Sista utvägen-stöd

- Förändringar i Finland, Norge och Danmark
- I Finland godkändes tillfälligt epidemistöd till mottagare av grundläggande försörjningsstöd
- Aktivitetsskyldigheter lättades upp i Finland, Norge och Danmark

Omfattande främjande av sysselsättning

- Permitteringsystem (Finland, Norge, Danmark), lönesubventionsprogram (Island) och program för arbetstidsförkortning, som var till hjälp att förebygga uppsägningar och arbetslöshet och hålla uppe sysselsättningsgraden
- Ökade bidragsbelopp och periodförlängningar samt underlätta för fler att få rätt till subventioner
- Mest omfattande åtgärden för den offentliga ekonomin
- I Finland genomfördes volymmässigt flest sysselsättningsåtgärder bland jämförda länder

Lättnader för studerande

- Uppskov med åter- och avbetalning av studielån i Sverige, Norge och Finland
- I Norge extra studielån. Delar av lån ändrades senare till stipendier
- I Norge, Danmark och Island var studier under sommarterminen möjliga att genomföra delvis med arbetslöshetsersättning.
- I Finland utbetalades studiestöd, fastän inte studieresultat hunnit uppnås enligt regler på grund av pandemin

Motverka överskuldssättning

- I Finland infördes tillfälligt räntetak (10 %) för konsumtionskrediter och reklamförbud, tillfälliga förändringar i utmättningsförfaranden
- Även i Sverige och Norge gjordes förändringar i villkoren för statliga bostadslån

Socialpolitiska coronaåtgärder i 13 länder år 2020

	1. asteen muutokset	2. asteen muutokset	3. asteen muutokset
Finland	94 %	6 %	
Sverige	93 %	7 %	
Norge	92 %	8 %	
Danmark	77 %	15 %	8 %
Island	62 %	8 %	31 %
Storbritannien	69 %	23 %	8 %
USA	69 %	13 %	19 %
Nederländerna	82 %	18 %	
Tyskland	67 %	20 %	13 %
Spanien	71 %	25 %	4 %
Italien	76 %	19 %	5 %
Syd-Korea	84 %	11 %	5 %
Japan	53 %	12 %	35 %

Slutsatser

- Koronapandemin förändrade socialpolitiken åtminstone temporärt
- De socialpolitiska åtgärderna med anknytning till pandemin, var inte enbart en reaktion på redan realiserade risker, utan de förhindrade realiseringen av nya risker
- I Norden färre andra gradens och tredje gradens förändringar → en bekräftelse av den nordiska modellens hållbarhet i kris